

Projektas: BSR Museums Co-operation: Tourism and Education

LI0116.01.01.0003

Tarptautinio seminaro „Baltijos jūros regiono muziejų
bendradarbiavimas: turizmas ir edukacija“, vykusio Europos parke

2004 m. gegužės 9-12 d.

VERTINIMAS

REKOMENDACIJOS

EDUKACINĖMS PROGRAMOMS

VIOLETA JASEVIČIŪTĖ

Menotyrininkė, ekspertė

KAUNAS, 2004

Turinys

1. Seminaro darbo struktūra: pobūdis, temos aktualumas, jos pateikimas.....	2
2. Ikmokyklinio amžiaus vaikų ir pradinių klasių mokinių elgesio motyvacija, poreikiai muziejų mokyme.....	7
3. Paaugliai muziejuose, edukacija šio amžiaus vaikų kategorijai.....	14
4. Suaugusių žmonių švietimas.....	22
5. Meninis ugdymas ir neįgalus asmuo.....	24
Išvados.....	28
Bibliografijos sąrašas.....	29

1.Seminaro darbo struktūra: pobūdis, temos aktualumas, jos pateikimas

Prieš pradėdant gilintis į šių metų seminaro darbą, tikslinga priminti, kad tai jau antrasis tokio pobūdžio renginys Europos parke. 2003 m. gegužės mėnesį buvo surengta pirmoji dviejų dienų trukmės konferencija „Muziejų edukacijos objektyve – modernus ir šiuolaikinis menas“. Aptariant šiuos abu renginius kaip logiškai vienas kitą papildantį testinį procesą, galima išsamiau pagrįsti šių metų seminaro organizavimo, jo struktūros pobūdį, charakterį, išryškinti tam tikrus panašumus ir skirtumus, argumentuoti kritinius pastebėjimus.

Tenka pripažinti, jog pernykštis projektas turėjo aiškiai apibrėžtą koncepciją, išgrynintą struktūrą, tiksliai apgalvotą dienotvarkę. Dviejų dienų darbo trukmės užteko išklaudyti lektorių pranešimus, padiskutuoti, užmegzti kontaktus ir, kas labai svarbu, užtikrinti deramą darbo ritmą, išlaikant pastovų auditorijos suinteresuotumą, imlumą, loginį ir emocinį aktyvumą be nuovargio, nuobodulio simptomų. Projekto koncepcijoje deklaruotas siekis „<...> pagerinti modernų ir šiuolaikinį meną pristatančių muziejų edukacinių programų kokybę, praplėsti jų rengimo sampratą, būdus ir tikslinių grupių prieinamumą<...>, pasidalinti patirtimi <...>, aptarti edukacinių renginių strategiją ir perspektyvas“ iš esmės buvo įgyvendintas. Seminaro dalyviai turėjo galimybę susipažinti su Didžiosios Britanijos, Danijos, Lietuvos, Suomijos, Švedijos šiuolaikinio meno muziejų edukatorių darbu – strategija, metodais, problematika. Seminaro darbą vainikavo Vilniaus vaikų ir jaunimo dailės mokyklos auklėtinių akcija, kurios metu vaikai atskleidė kūrybinius sugebėjimus, pabrėžė konteksto svarbą, dėmesį aplinkai, sąlytį su Europos parke esančiomis skulptūromis.

Kadangi šiame teoriniame darbe dar susidursime su specifine menotyrene terminologija, idant išvengtume nesusipratimų (nesusikalbėjimo), negalima neatkreipti dėmesio į svarbią detalę, t.y. netikslų žodžių „modernus“ ir „šiuolaikinis“ traktavimą ne tik pernai metų seminaro pavadinime, bet ir šiandien neretai pačių menininkų, mokytojų, žurnalistų ir net menotyrininkų vartojamoje terminologijoje.

Žodis modernus (pranc. moderne) – tarptautinių žodžių žodyne apibrėžiamas kaip „atitinkantis šių dienų reikalavimus, naujausius techninius laimėjimus“¹. Tokiu būdu, „modernus“ ir „šiuolaikinis“ yra sinonimai, jie negali būti atskirti, kaip tai dažnai nutinka. Taigi pernai metų konferencijos pavadinime vietoje žodžio „modernus“ turėjo būti „modernistinis“, o vietoje „šiuolaikinis“ – „postmodernistinis“, nes modernizmas (pranc.

¹ Tarptautinių žodžių žodynas / Sud. A. Bendorienė, V. Bogušienė, E. Dagtė ir kt. Vilnius : Alma littera, 2001, p.489.

modernisme) – tai XX a. pradžios ir vidurio avangardinių meno krypčių visuma², o postmodernizmas – XX a. šeštojo dešimtmečio pabaigoje JAV (Niujorke) užgimęs meninis sąjūdis, pagimdęs naujus meno reiškinius, tokius kaip Žemės menas, performansas, objektai, instaliacijos, video menas ir t.t. Kita vertus, termino „šiuolaikinis menas“ naudojimas visiškai pateisinamas, kai apskritai norima apibūdinti nūdienos meno procesus, turint omenyje, kad šiuo metu Lietuvoje sėkmingai koegzistuoja ir modernistinės dailės raiškos pasekėjai, ir postmodernizmą atstovaujantys menininkai.

Šių metų seminaro tikslai apibrėžiami programos preambulėje, nurodant jog pagrindinis dėmesys skiriamas edukacinės veiklos vystymui Lietuvos, Latvijos, Estijos muziejuose, pasinaudojant Baltijos jūros regiono ES šalių patirtimi. Skirtingai nei pernai, šįmet seminaro darbo struktūra rėmėsi tikslinių grupių specifiškumu. Žymiai platesnė buvo ir interesų amplitudė, apimanti ne tik muziejus, bet ir kitas institucijas.

Seminaro darbo trukmė – keturios dienos, kurių metu buvo išklaudyta 19 pranešimų, dalyvavo 24 edukatoriai iš: Luizianos modernaus meno muziejaus (lektorė Ida Braendholt Lundgaard (Danija), Pedvalės muziejaus po atviru dangumi (lektorė Laura Feldberga (Latvija), Wanås muziejaus (lektorė Anna Johansson (Švedija), Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejaus (lektorė Daiva Krutulienė (Lietuva), Lietuvos Dailės muziejaus Meno pažinimo centro (lektorė Nideta Jarockienė (Lietuva), Lietuvos specialiosios kūrybos draugijos „Gubojas“ ir VšĮ „Mažoji Gubojas“ (lektorė Rima Mockienė (Lietuva), Lietuvos dailės terapijos taikymo asociacijos (lektorė Audra Brazauskaitė (Lietuva), Vilniaus pedagoginio universiteto (lektorė Erika Adamonytė (Lietuva), Naujojo meno muziejaus (lektorius Vaiko Edur (Estija), Lietuvos Technikos bibliotekos (lektorė Nijolė Popovienė (Lietuva), Trečiojo amžiaus universiteto (lektoriai Medardas Čiobatas ir Danutė Papeikienė (Lietuva), Europos parko (lektorius Gintaras Karosas (Lietuva), Jorkšyro skulptūrų parko (lektorė Anna Bowman (Didžioji Britanija), Kiasmos šiuolaikinio meno muziejaus (lektorės Minna Turtiainen ir Kaija Kaitavuori (Suomija), Vilniaus J. Vienožinskio dailės mokyklos (lektorė Aldona Dapkutė (Lietuva), Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus (lektorės Violeta Jasevičiūtė ir Radvilė Racėnaitė (Lietuva), Vilniaus vaikų ir jaunimo dailės mokyklos (lektorė Arūnė Tornau (Lietuva). Pravesta 11 praktinių užsiėmimų, vadovai: A. Johansson, D. Krutulienė, R. Mockienė, A. Brazauskaitė ir kompozitorė Snieguolė Dikčiūtė, D. Papeikienė, Justė Kisieliūtė (Europos parkas), M. Turtiainen, A. Dapkutė, V. Jasevičiūtė, Arvydas

² Tarptautinių žodžių žodynas / Sud. A. Bendorienė, V. Bogušienė, E. Dagtė ir kt. Vilnius : Alma littera, 2001, p.489.

Baltrūnas ir Linas Liandzbergis (Vilniaus vaikų ir jaunimo dailės mokykla). Surengti Vilniaus vaikų invalidų ugdymo centro „Viltis“ užsiėmimai, Trečiojo amžiaus universiteto narių koncertas ir kūrybos paroda, parodytas VŠĮ „Mažoji Guboja“ žmonių su fizine negalia spektaklis. Seminare dalyvavo Vilniaus „Versmės“ vidurinės mokyklos, Vilniaus A. Vienuolio gimnazijos mokiniai.

Seminaro tema iš dalies lėmė panoraminį charakterį, programų margumą, plačią dalyvių, atstovavusių įvairias institucijas, interesų amplitudę, praplėtusią ir šiuolaikinio meno ribas ir muziejų bendradarbiavimo sferą. Skirtingai nei pernai metais, šiemetiniame seminare atsiskleidė kaleidoskopiška meno panaudojimo edukacijoje strategija, specifika, poreikiai, galimybės ir metodika. Išryškėjo, kad meno, kaip pagrindinio vardiklio, vaidmuo kotiruojamas labai įvairiai - nuo profesionalaus jo pažinimo (teorinio bei praktinio pagrindimo) iki saviveiklinio lygmens.

Galėjome stebėti ir vertinti laipsnišką meno kategorijų pristatymą: klasikinį, modernistinį, postmodernistinį, liaudies meną, amatus bei visas šios įvairiasluoksnės sanklodos pritaikymą edukacinėje veikloje.

Nors seminaro pavadinime išskirtos dvi kryptys – turizmas ir edukacija, aiškiai susikoncentruota ties edukacija, nes turizmas iš esmės nebuvo nagrinėtas ir liko tik „pasąmonės lygyje“, kaip savaime suprantamas veiksnys, pagal mintyse išvestą formulę: „Edukacija + lankytojas = turizmas“. Be to, turizmas - specifinė veiklos sritis, todėl tokiai temai galima būtų skirti atskirą renginį.

Verta pastebėti, kad ne visi dalyviai atsakė į pagrindinę seminaro temą, pvz., pranešėjas iš Estijos pagrindinį dėmesį skyrė Naujojo meno muziejaus kolekcijų reprezentacijai, dailininkų pristatymui. Liko neaišku, kokias edukacines programas jie ruošia. Panašaus pobūdžio buvo ir Pedvalės muziejaus atstovės pranešimas. Šio muziejaus darbuotojai rengia simpoziumus skulptoriams, kuriuos gali stebėti žiūrovai, bet specializuotos edukacijos formos strategiškai neišvystytos, apsiribojama įprastomis gido paslaugomis, ekskursijomis po skulptūrų parką.

Kontroversiškų minčių sukėlė kiek aštrokai į bendrą seminaro kontekstą įsikomponavęs „Mažosios Gubojos“ narių su fizine negalia spektaklis, pademonstravęs kasdienybės vaizdelius iš pensionato gyvenimo. Stebint aktorių ekspresyvią raišką, drąsą, optimizmą ir tam tikrą humoro pajautimą, galima buvo tik apgailestauti, jog trupės režisierius nepasistengė šių žmonių potencinių galių nukreipti tinkamesne linkme, pakylėjant spektaklį iš buitinio į labiau artimą kultūrai lygmenį.

Nors visas seminaro darbo dienas buvo stengiamasi laikytis darbotvarkės, vienas kitas lektorius „netilpo“ į nustatytą reglamentą, o tai sukėlė sumaištis ir nepatogumų kitiems pranešėjams. Galbūt ne visi seminaro dalyviai (nors ir buvo informuoti) atsižvelgė į tai, jog pranešimai gyvai verčiami į lietuvių ir anglų kalbas, o tam reikia papildomo laiko.

Kasdien, seminaro darbo pabaigoje, buvo išklausomas ekspertės Annos Bowman įvertinimas. Tai vertingas, pasiteisinęs, dar pernai sėkmingai seminare naudotas darbo metodas, kuriam būtų sunku surasti priekaištų, juolab, kad A.Bowman laikėsi pozityvistinės, itin diskretiškos pozicijos, atsisakydama kritiškų pastabų ir pabrėždama teigiamas kategorijas, ženklinančias tam tikrus sąlyčio taškus lektorių pristatytoje medžiagoje. Be abejonės, į pavakarę išsivėpusiems seminaro dalyviams buvo malonu klausytis pagiriamų, paskatinančių komentarų. Vis tik kirba mintis, jog tokia forma pernelyg „užglaistyta“, stokojanti aštrumo. Ekspertės apibendrinimus teko priimti kaip nekvestionuojamą vertybę, nes kitų dalyvių nuomonei, galėjusiai išaugti į diskusijas, tiesiog nebuvo skirta laiko.

2003, 2004 metais Europos parke vykusių seminarų dėka išryškėjo ir dar viena regimybė: situacija Lietuvoje edukacijos srityje neatpažįstamai pakito. Jeigu dar prieš keletą metų su nuostaba ir pagarbiu pavydu žvelgėme ir vertinome kolegų iš Baltijos jūros regiono valstybių pasiekimus, tai šiandien jau galima fiksuoti lygiavertį bendradarbiavimą. Tiesa, dar negalime konkuruoti materialinės bazės srityje (čia kolegų iš užsienio galimybės nepalyginamai geresnės), bet neįmanoma nepastebėti lietuvių edukatorių kūrybingumo, sugebėjimo minimaliomis priemonėmis, entuziazmu pasiekti teigiamų rezultatų. Džiugina ir tas faktas, kad edukacija palaipsniui tampa vis svarbesne muziejų misijos dalimi ne tik didžiuosiuose Lietuvos miestuose, bet ir atokiausiuose regionuose. Požiūris į muziejaus paskirtį kaupti menines vertybes, saugoti ir eksponuoti, tolydžio tampa vis lankstesnės, suvokiant, kad svarbiausia nūdienos muziejaus funkcija ir jo egzistavimo pagrindas yra edukacija.

Apžvelgus Europos parke surengtus seminarus, galima konstatuoti, jog tokia veikla neabejotinai reikšminga ir aktuali. Nepaisant kai kurių kritinių pastebėjimų, iš esmės darbo pobūdis ir struktūra atitiko aukštus organizavimo standartus, atskleidė Europos parko vadovo ir visų darbuotojų sugebėjimus operatyviai spręsti bet kokias keblias situacijas. Norėtusi pabrėžti ne tik profesinį kolektyvo pasirengimą, bet ir nepriekaištingai malonų aptarnavimą, dėmesingumą kiekvienam seminaro dalyviui, o tai neretai padėjo sumažinti natūraliai kilusią įtampą, išlygsvarinti emocinius svyravimus.

Pageidautina, kad ši graži Europos parko iniciatyva taptų tradicine, nes seminarai - puiki profesinio meistriškumo tobulinimo, patirties pasidalinimo, informacijos

pasikeitimo mokykla. Būtų pravartu neapsiriboti vien tik edukacine sritimi, skiriant dėmesio šiuolaikinio meno procesams. Rekomenduočiau retsykais rengti modernistinį ir postmodernistinį meną tyrinėjančių menotyrininkų konferencijas, o tai leistų susipažinti su naujausiais menininkų darbais, tendencijomis, patyrinėti Lietuvos meno situaciją Europos kontekste. Akivaizdu, kad atėjo metas gilinti interesų ratą, praplečiant Baltijos jūros šalių geografiją, pasidomint, kas vyksta Rytų ir Vakarų Europos valstybėse.

Kadangi seminaro darbo struktūra rėmėsi įvairaus amžiaus kategorijomis - vaikų, paauglių, pagyvenusių žmonių, - vieną dieną skiriant neįgaliųjų problematikai, tolesnį savo rašto darbą taip pat dalinsiu pagal tikslines grupes, pasirinktinai aptardama teorinę lektorių medžiagą, išryškindama panašumus ir skirtumus, edukacinius metodus. Taip pat, paanalizuosiu praktinius užsiėmimus, kurie atliko ne tik seminaro „pagyvinimo“ funkciją, bet ir vaizdžiai pademonstravo edukatorių įgūdžius ir sugebėjimus teorines žinias taikyti praktikoje.

2. Ikinimokyklinio amžiaus vaikų ir pradinių klasių mokinių elgesio motyvacija, poreikiai muziejų mokyme

Siekiant, kad edukacinės programos pateisintų norimus rezultatus, būtų orientuotos į aptarnaujamą auditoriją, reikėtų apibrėžti kiekvienos amžiaus grupės motyvacijas. Remiantis mokslininkų Jean Piaget ir Eriko Eriksono tyrinėjimais³, galima apibūdinti skirtingus vaikų, paauglių ir suaugusiųjų poreikius muziejų mokyme. Kiekvienas individas turi savo požiūrį į pasaulį, nulemtą individualios istorijos bei patirties, socialinio, etninio statuso ir t.t. Kita vertus, egzistuoja daug bendrų sąlyčio taškų, kurių pažinimas irgi gali padėti edukacinių programų kūrimui.

Taip pat šioje dalyje remiantis ir kolegų, muziejaus pedagogų patirtimi, pateikiami būdingiausi 4 – 11 metų vaikų elgesio bruožai, muziejaus aplinkos suvokimas, metodai.

Ikinimokyklinio amžiaus vaikai sunkiai atskiria realybę nuo fantazijos. Pagrindinė jų veikla per kurią pažįstama aplinka yra žaidimas, kurio dėka vaikas išsprendžia daugelį situacijų. Žaidimas yra efektyvi priemonė nerimui, pykčiui mažinti, fantazijai reikštis, todėl vaikams muziejuje būtina sudaryti sąlygas žaisti, fantazuoti. Vaikas dar negali atlikti sudėtingų mąstymo operacijų, jo neriboja logika ir realybė, todėl reikia skatinti vaikų norą vaizduoti, apsimesti išgalvotais personažais. Užsiėmimuose galima puikiai išnaudoti vaidybinius elementus, o tai vaikams teikia malonius išgyvenimus. Šio amžiaus vaikams būdingi „džiaugsmo protrūkiai“; net nesiedami savęs su juokinga situacija, vaikai gali pradėti džiūgauti, ploti rankomis, krykštauti ar juoktis, jei susiduria su netikėta veikla, todėl šias teigiamas emocijas galima sąmoningai auginti įvairiai pokštaujant. Kitu atveju netikėtumai ar akibrokštai gali sukelti baimę ir nerimą. Šiems vaikučiams būdingas statiškas mąstymas, todėl jie geriau suvokia objektus, o ne reiškinius, neapdrėpia kelių situacijos bruožų, todėl geriau nagrinėti vieną iš jų.

Pradinių klasių mokinukai dar neturi didelės gyvenimiškos patirties, juos lengva sudominti. Pradinukams sunku suvokti praeitį, nes jie tokios neprisimena. Šio amžiaus vaikų mąstymas yra konkretus, tačiau riba tarp realybės ir fantazijos vis dar neryški. Todėl edukatoriams, bandantiems informaciją perteikti pasakojimu, reikia itin gerai apgalvoti žodinę sistemą, nes vaikų pasaulyje žodžiai neretai turi kitokias prasmes, nei suaugusiųjų naudojamame žodyne.

³ Jensen N. Children , teenagers and adults in museums: a developmental perspective // The educational role of the museum / Ed. E. Hooper – Greenhill, London and New York : Routledge, 1996, p.268 – 274.

Kadangi daugelis muziejų remiasi istorija, meno istorija, patartina pasiūlyti vaikui daryti keisčiausius sugretinimus, kontrastingus daiktų ir faktų junginius. Svarbu sudaryti sąlygas pačiam rinktis, ką jis nori žiūrėti, apie ką nori kalbėti, pabrėžiant jo asmenybės svarbą.

7 – 11 metų tarpsnyje tobulėja vaiko loginis mąstymas, faktai pradedami sieti su turima patirtimi, lavėja vaizduotė, kalbiniai sugebėjimai, plečiasi žodynas. Vaikai ima skirti realybę nuo fantazijų, pradeda suvokti esamą laiką, nors praeitis dar nėra svarbi. Jiems ypač reikia veiklos, kurios metu atsiskleidžia individuali kūrybinė raiška, geriau įsisavinamos žinios, specifinė aplinka. Vaikai noriai piešia, lipdo, konstruoja, vaidina. Pastebimas itin didelis judrumas ir smalsumas, ypatingai norima daryti tai, kas draudžiama, pvz., liesti eksponatus rankomis, todėl pagal galimybes reikėtų kompensuoti šį potraukį, panaudojant pagalbinio muziejaus fondo eksponatus, arba iš patvarių medžiagų (akmens, geležies, medžio) atliktus meninius dirbinius. Šiuo metu vaiko socialinė priklausomybė nuo bendraamžių labai svarbi, todėl, jeigu kieme, mokykloje greitai išryškėja lyderiai, nepastebimieji ir atstumtieji, tai muziejaus aplinkoje tokią situaciją galima pozityviai keisti, leidžiant visiems pasijusti lyderio pozicijose, o tai svarbi motyvacija lankytis muziejuje ir ateityje.

Iš mažų vaikų dienos skirtų pranešimų, kaip labiausiai atitinkantį aukščiau išdėstytai ikimokyklinio amžiaus vaikų ir pradinių klasių mokinių kategorijai, išskirčiau Daivos Krutulienės edukacinių programų metodiką bei jos efektyvų pritaikymą praktikoje. Ypač sudomino programa „Sukurkime naują pasaulį“, skirta animacinių filmukų kūrimui. Kadangi savo esme animacija - sintetinio meno pavyzdys, apimantis daile, muziką, kiną, literatūrą ir vaidybą, vaikai, dalyvaudami šioje programoje, turi puikią galimybę pajusti šiuo meno šakų specifiką ir, svarbiausia, patys tapti įvairiapusiais menininkais. Video kamera filmuodami savo filmų scenas, panaudodami kompiuterinę įrangą, vaikai susipažįsta su naujausiomis technologijomis, įgyja žinių apie kino meno pagrindus. Vienintelis šios programos trūkumas – jos brangumas, nuolatinio rėmimo iš šalies poreikis. Nesant lėšų, programa tampa progine, parodomąja, praranda tęstinumą. Todėl labiau atitinkanti muziejaus realijas ir perspektyvi nuo 2000 metų vykdoma programa „Liaudies pasakos lėlių teatre“, įgyvendinama gotiško muziejaus rūsių patalpose. Teorinėje dalyje edukatorė trumpai papasakoja apie lėlių teatro atsiradimą, supažindina su muziejaus eksponatais, lėlėmis ir scenografijos detalėmis, lėlių valdymo konstrukcija. Sudominti, suintriguoti vaikai toliau vedami į fantazijos pasaulį. Jiems sekama lietuvių liaudies pasaka, po to pasiūloma pasirinkti personažą, kurį vaikas norėtų suvaidinti. Iš daugybės norinčių vaidinti, muziejaus pedagogė sąmoningai pasirenka kukliausius, nedrąsiausius, abejojančius vaikus, tuo parodydama savo

pasitikėjimą, paskatindama vaiką įveikti tą laiptelį, kuris iki šiol jam atrodė nepasiekiamas. Parepetavus, vaidinamas spektaklis, kurio metu vaikai puikiai persikūnija į įvairius personažus. Užmiršę tekstą, gana lengvai ima improvizuoti. Vaidindami jaunieji aktoriai patiria didelį džiaugsmą, nes jiems įdomu, jie turi galimybę pasireikšti, patirti satisfakciją „nugalint priešą, blogį“, t.y. nubaudžiant piktą raganą, pašiepiant ar sugėdinant kokį nors tinginį meškiną ar kitą personažą. Be to, kas taip pat svarbu, pasibaigus spektakliui greitai (čia pat) sulaukiama žiūrovų reakcijos – plojimų, teigiamo įvertinimo. Dar vienas šios programos privalumas – jos universalumas, galimybė pritaikyti įvairaus amžiaus grupėms, taip pat ir vaikams su negalia.

Kita, ne mažiau efektyvi edukacinė programa „Dailininko darbas teatre“, skirta bendrojo lavinimo mokykloms bei meno mokyklų auklėtiniams, supažindinanti su dailininko darbu teatre, scenografijos specifika, lietuvių dailininkais scenografais. Dalyvaudami šioje programoje, vaikai kuria scenovaizdą ir kostiumus ant specialiai sukonstruotos scenos – maketo su besisukančiu ratu ir šviesos efektais. Tokiu būdu vaikai tampa rūbų modeliuotojais, per kuriamą kostiumą susipažįsta su tam tikro laikotarpio, šalies istorija, rūbų madomis, o konstruodami scenoje – makete scenovaizdą iš kaladėlių, lavina erdvinį mąstymą, komponavimo principus, gilinasi į teatro meno ypatumus.

Daivos Krutulienės pranešimas išsiskyrė iš kitų itin kruopščia metodika, kuri akivaizdžiai pasiteisino praktiniame užsiėmime. Vaikai, vadovaujami edukatorės, Europos parke ant žalios vejos šauniai pademonstravo savo kūrybinius sugebėjimus, įkūniję lietuvių liaudies pasaką „Jaučio trobelė“, ir susilaukė visuotinio žiūrovų susižavėjimo. Tenka tik stebėtis, kad Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejuje, kur rengiami tokie prasmingi, įdomūs edukaciniai užsiėmimai, nėra skyriaus, organizuojančio edukacinę veiklą. Edukacinis darbas pagrįstas asmeniniu muziejininkų entuziazmu ir iniciatyva. Tai gluminantis ir sunkiai pateisinimas faktas.

Metodikai daug dėmesio skiria ir dailininkė Arūnė Tornau, tik jos darbo specifika labiau tinka menininkams, dirbantiems su vaikais dailės studijose, bet ne muziejų salių ekspozicijose ar parodinėse erdvėse. Arūnės Tornau pasiūlyta darbo metodika paremta portreto žanru, pradedant Renesanso epocha ir baigiant modernistinės dailės pavyzdžiais. Vaikams rodomas Leonardo da Vinči, Rembrandto, H. Holbeino, G. Klimto, P. Pikaso, P. Gogeno, Ž. Miro kūriniai, vaizduojantys portretus. Tokiu būdu susipažįstama su žmogaus anatomija, ugdomas pastabumas, gilinamasi į žmogaus būsenas, psichologiją, piešiamas ar tapomas individualus konkretaus portreto variantas. A. Tornau naudojama metodika gali sėkmingai pasinaudoti privačių ir valstybinių (esančių muziejuose) vaikų dailės studijų

vadovai, o taip pat ir dailės mokytojai mokyklose, nes seminare skaitytą pranešimą iliustravę vaikų piešiniai įtikino, kad gabaus vadovo dėka gaunami puikūs rezultatai.

Lektorės Idos Braendholt Lundgaard pranešimas, skirtingai nei D. Krutulienės ar A. Tornau, buvo orientuotas ne į edukacinių programų metodiką, bet į apibendrintą muziejaus veiklos pobūdį. Lektorė pranešimo pradžioje supažindino su kultūrine situacija Kopenhagoje, konkrečiai - Edukaciniu centru, jo funkcionavimu ir reikšme. Kadangi Lietuvoje tokio centro nėra, tikslinga trumpai pristatyti jo veiklą.

Edukacinis centras Kopenhagoje finansuojamas valstybės. Jis vienija arti 30 įvairaus profilio kultūros institucijų: etnografinius ir dailės muziejus, teatrus, zoologijos sodą ir kt. Centras pusę atlyginimų sumos moka muziejaus darbuotojams, likusius pinigus reikia užsidirbti patiems. Centre vyksta svarbūs pokalbiai su švietimo ministerijos valdininkais, organizuojami susitikimai su menininkais, leidžiamas laikraštis mokytojams, rūpinamasi reklaminiais lankstinukais, bukletais. Tokiu būdu centras aktyviai ir efektyviai formuoja kultūros politiką, pabrėžiant muziejų edukacinės veiklos svarbą visuomenės švietime. Lietuvoje tam tikras atitikmuo Kopenhagos edukaciniam centrui yra Muziejų asociacija, tačiau jos statusas, veiklos pobūdis ir finansinės galimybės yra kitokios nei Danijoje. Edukacija Muziejų asociacijos objektyve neužima vyraujančių pozicijų, sukasi bendrame Lietuvos muziejų problemų rate. Asociacija nepajėgi spręsti rimtesnių, ypač finansinių, užduočių (edukacinio skyriaus nebuvimas Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejuje – ne vienintelis pavyzdys). Luizianos šiuolaikinio meno muziejus privatus, jame pristatoma danų menininkų kūryba. Edukacinės šio muziejaus programos įvairios, bet aptarsiu plačiau tik tas, kurios artimesnės ankstyvo amžiaus vaikams. Vienas tokių projektų – vokiečių dailininkų programa, adaptuota Luizianos muziejuje, inspiruota H.K. Anderseno kūrybos. Vaikai, dalyvavę šioje programoje, piešė medžius, pasiremdami H.K. Anderseno pasakų herojais. Išskirtinis šio užsiėmimo bruožas - literatūrinės, „knyginės“ erdvės perkėlimas į natūralią gamtą, padedant vaikui aiškiau orientuotis tikrovėje, atskiriant vizijų pasaulį nuo realybės. Svarbu ir tai, kad buvo skatinama įvairiapusė vaiko saviraiška, vaikai ne tik piešė, bet ir kūrė eiles, kurias eksponavo šalia kūrinių. Atkreiptas dėmesys į vaiko savęs įvertinimą iki projekto ir po jo, t.y. buvo fiksuojama, kokį poveikį padarė dalyvavimas programoje. Lektorė savo pranešime pabrėžė, jog vienas kertinių veiksnių edukacijoje yra socialinis integravimas, jungiant teoriją su praktika. Kiekvienas individas traktuojamas kaip unikali asmenybė, nedarant iš jo menininko, bet skatinant kritinį mąstymą, asociatyvumą, iškeliant dialogo reikšmę. „Lankytojas turi pats išmokti analizuoti kūrinį, tada tikslas būna pasiektas“, teigia I. Braendholt Lundgaard. Kadangi edukacines programas finansuoja ne tik Edukacinis centras,

bet ir Rytų Danijos miestų municipalitetai, muziejus gali kviestis edukacijos specialistus, profesionalius įvairių meno sričių menininkus iš užsienio, o tai teigiamai atsiliepia programų kokybei. Lektorės pranešime išryškėjo ir nauja Lietuvai problematika, būtent darbas su pabėgėlių vaikais, siekiant pagreitinti šių žmonių integracijos į visuomenę procesus.

Kadangi Lauros Feldbergos pranešimą glaustai įvertinau pirmojoje dalyje, prie jo išsamiau neapsistosiu, juolab, kad Pedvalės muziejuje specialių edukacinių programų mažiems vaikams neruošiama. Tačiau suteikiamos geros sąlygos menininkų sambūriams (rengiami plenerai, kūrybinės stovyklos), o tai tema, labiau tinkanti suaugusių žmonių švietimo problematikai, bet ne vaikų dienai, kurią užbaigiu Annos Johansson iš Wanås muziejaus prisistatymu. Lektorė nemažai dėmesio skyrė Wanås muziejaus istorijai, landšafto ypatumams, menininkų ir jų kūrinių reprezentacijai.

A. Johansson pranešimas dar abstraktesnės formos nei I. Braendholt Lundgaard, todėl pabandysiu nužymėti tam tikras kategorijas, kurias pavyko užfiksuoti edukatorės medžiagoje. Šio muziejaus švietimo darbe taip pat remiamasi dialogu tarp gido ir lankytojų. Siūloma vaikams pabandyti identifikuotis su meno kūrinium, pavyzdžiui atkartoti skulptūros, vaizduojančios vyro figūrą, judesį, o po to, žodžiais papasakoti, ką jie jaučia. Siekiama maksimaliai išnaudoti menininkų kūrinius, kuriems tarsi atiduodamas edukatoriaus vaidmuo. Parke stovi statinys, pavadinimu „Atvirkščias“. Jame daiktai sudėlioti aukštyje „kojomis“. Lankytojai įėję į kūrinį – dirbtuvę gali dėlioti, stumdyti objektus taip, kaip jiems patinka, po to objektams kuriami pavadinimai. Kitame kūrinyje – namelyje instaliuoti šnabždesiai. Žiūrovui paliekama laisvė patiems susikurti erdvę. Vieni pasijunta atsidūrę bažnyčioje, kiti vaiduoklių name. Prie kito objekto, sumūryto iš akmens, vaikai gali mokytis anglų kalbos (nes tekstai įrašyti anglų kalba), o taip pat analizuojamas tekstų turinys, atspindintis socialines – politines, feministines ir kitokias problemas. Kasmet muziejuje organizuojamas 5 savaitių trukmės kūrybinis procesas. Jame kartu su profesionaliu menininku dalyvauja studentai. Ši programa be abejonės, puiki meno pažinimo mokykla, tačiau ji skirta jaunimui, todėl šiame skyriuje ją analizuoti netikslinga. Įdomumo dėlei, galiu paminėti, kad projektas finansuojamas iš šalies, bet ne paties muziejaus, o menininkui už darbą apmoka mokyklos, ir kas dar įdomiau, šis projektas įtrauktas į mokyklų programas. Lietuvoje apie panašią praktiką dar neteko girdėti. Nors A. Johansson pranešime ir buvo akcentuotas dialogas kaip optimali bendravimo forma, liko neaišku, kaip edukatorė paaiškina vaikams, kodėl, tarkime, parke stovintis namas yra meno kūrinys, kuo jis skiriasi nuo skulptūros, vaizduojančios vyrą bei daug kitų klausimų, neišvengiamai kylančių iš konkrečios situacijos, kada aiškiai susiduriame su postmodernistiniu menu. Galima tik spėti, kad su teorija šiuo atveju tiesiog nesivarginama ir

bandoma vaikus įtraukti į žaidimą. Teoriniai ir metodiniai Wanås muziejaus edukatorės principai tapo aiškesni praktiniame užsiėmime su 6-7 metų vaikais, prarastame seminaro metu. Priemonės, naudojamos A. Johansson, minimalistinės. Vaikams buvo išdalinti iš popieriaus iškirpti balti „rėmeliai“, rašomojo popieriaus lapai ir žirklės. Užduotis - citrina, kitaip tariant, vaikai dviem žodžiais turėjo apibūdinti šį vaisių. Vyraavo dvi formuluotės: „geltona“ ir „rūgšti“. Po to vaikai šias sąvokas turėjo pavaizduoti rėmeliuose. Vieni glamžė popierių į gumulą, kiti plėšė arba karpė. Buvo įdomu stebėti, kaip vaikai mąsto (stereotipiškai ar originaliai), kokias emocijas reiškia (Įnirtingai glamžo popierių ar atsargiai plėšo), kaip komponuoja savo „kūrinius“ į rėmelius (centre, apačioje, viršuje). Šiuo užsiėmimu siekta lavinti vaikų loginį - asociatyvų mąstymą, žadinti vaizduotę (baltos spalvos priemonėmis pavaizduoti geltoną citriną), pademonstruoti, kad meną galima daryti iš bet ko, be dažų ir pieštukų. Neabejoju, kad jeigu vaikus būtų stebėjęs psichologas, jis galėtų nemažai papasakoti apie kiekvieno dalyvio charakterį, emocinę būklę, gebėjimą orientuotis situacijoje ir pan. Taip pat, toks bendravimo būdas ypač tinka pirmajam pažinčiam, ruošiantis tolesniam darbui su vaikais.

Išanalizavus pirmos seminaro dienos darbą, teorinę medžiagą ir praktinius užsiėmimus, remiantis skyriaus pradžioje pateikta ikimokyklinio amžiaus ir pradinių klasių mokinių elgesio ir poreikių charakteristika muziejų edukacijoje, galima daryti tam tikrus apibendrinimus. Itin sėkmingai šio amžiaus vaikų grupei pritaikytos Daivos Krutulienės programos. Jose teorinė dalis (pasakojimas) iš karto siejamas su pavyzdžiais – rodomi muziejaus eksponatai, lėlės, jų kostrovimo būdai, t.y. vaikas gali liesti eksponatą, išiminti pasakojimą per konkretų daiktą. Tai padeda vaikui sukcentruoti dėmesį labiau susivokti jam neįprastoje erdvėje. Kadangi tokio amžiaus vaikams riba tarp realybės ir fantazijos dar aiškiai neapibrėžta, pagrindinė veikla, per kurią pažįstama aplinka, yra žaidimas, į kurį vaikai įsijungia natūraliai, apžiūrinėdami, judindami lėles. Pradinių klasių vaikai greičiau adaptuojasi neįprastoje jiems situacijoje, yra nuovokesni ir smalsesni, todėl juos būtina aprūpinti veikla. Be žaidimų svarbus psichinę raidą skatinantis faktorius yra vaidinimai. D. Krutulienės programose šis poreikis patenkinamas pilnai – vaikai tampa aktorais, persikūnija į pasakų herojus, išlieja savo teigiamas ir neigiamas emocijas, bendrauja tarpusavyje, kontaktuoja su žiūrovais, jaučiasi reikšmingi, reikalingi ir svarbūs, o tai didina pasitikėjimo jausmą, praplečia juos supančio pasaulio sampratą, mažina įtampą, baimės jausmą.

Vertinant lektorių Idos Braendholt Lundgaard ir Annos Johansson patirtį bei jos panaudojimą edukaciniame darbe, verta akcentuoti esminį skirtumą, suponuotą skirtingos muziejų specifikos, o taip pat objektyviai susiklosčiusių aplinkybių ir iš to kilusių

nelygiaverčių užduočių. Tenka konstatuoti, jog Teatro muziejus, lelės, vaidinimai - ypač dėkinga vieta ir medžiaga edukaciniame darbe. To nepasakysi apie šiuolaikinio meno muziejus, kur tenka operuoti ypač sudėtingais meno procesais, sunkiai suvokiama ir įsisąmoninama menotyrene terminologija, aiškinti „grynojo meno“ paslaptis, technologijas, gilintis į kūriniuose užkoduotus menininko jausmus, emocijas, neretai ir sudėtingą filosofinį turinį. Toks kontekstas sunkiai pritaikomas labai mažiems vaikams, jis labiau orientuotas į žingeidų jaunimą, išprususią suaugusiųjų auditoriją. Gal šiuo faktoriumi dalinai galima paaiškinti tam tikrą Danijos ir Švedijos lektorių pranešimų neapibrėžtumą bei metodų taikymo vaikų edukacijoje fragmentiškumą, o tai nesuteikė progos suformuoti aiškia nuomonę ir tikslius vertinimus. Abiejuose pranešimuose iškeliamas dialogo vaidmuo, akcentuojama socialinė integracija, meno kūrinio analizės metodu ugdomas asociatyvus loginis mąstymas, suteikiama veikimo laisvė rinktis kūrinį, jį interpretuoti, išsakyti savo mintis. Sutikime, jog ši metodika labiau tinka paaugliams ir jaunuoliams, nes kūrinio analizė dažnai sunkiai įveikiama sritis patiems meno tyrinėtojams.

3. Paaugliai muziejuose, edukacija šio amžiaus vaikų kategorijai

Paauglystė – nepastovus tarpsnis emociniame vystymėsi. Paaugliai ypač jautrūs globėjiškumui. Susižavėję savo pačių nepriklausomybe bei artėjančiu atsiskyrimu nuo mokyklos ir nuo šeimos, jie dažnai atsisako muziejaus lankymo, kuris jiems asocijuojasi su mokyklos klase (auklėtoja), šeima (mama). Fiziškai jau suaugę, bet finansiškai ir emociškai dar priklausomi nuo šeimos ir mokyklos, jie tiesiog ignoruoja „vedimą į muziejų už rankutės“. Paaugliams daug smagiau eiti „kur nors“ savarankiškai, su draugų grupe. Bet į sąvoką „kur nors“ muziejų lankymas neįsikomponuoja. Itin reti atvejai, kai paauglių grupė savo iniciatyva apsilanko muziejuje. Toks reiškinys būdingas studentams, bet ne moksleiviams ar gimnazistams, kuriuos, kaip įprasta, į muziejų atveda vadovas. Todėl, norint pateisinti paauglių lūkesčius muziejuje, reikėtų vengti bet kokio moralizavimo, prievartos ar globėjiškumo apraiškų. Daugumai paauglių socialinis mokyklos aspektas dažnai svarbesnis nei akademinis. Muziejai taip pat suprantami kaip vieta, kurioje bendraujama su draugais.

Paaugliams trūksta smalsumo ir galimybių suvokti estetinę sistemą, kuri jiems padėtų vertinti objektus muziejuje. Muziejaus edukatoriai turėtų kurti tokias edukacines programas, kuriose koncentruojamasi ties universaliomis žmogaus patirtimis ir nurodomos priemonės, kurios padėtų mąstyti ir suvokti. Nepaisant jų smalsumo trūkumo, paaugliai sugeba pademonstruoti lakią vaizduotę, tereikia suteikti progą saviraiškai ir kūrybiškam mokymuisi. Pastebimi ir kiti paauglių elgsenos ypatumai, į kuriuos reikėtų atkreipti dėmesį. Nors muziejų aplankiusiose paauglių grupėse (klasėse) visada yra lyderių, gerai besimokančių, greitos reakcijos mokinių, dažnai šie vaikai vengia „išsiskirti iš masės“, bijo būti apšaukti „moksluokais“, nes tarp paauglių lyderio vaidmuo dažnai priskiriamas ne paklusniam, mokytojų mylimam, gerus pažymius gaunančiam mokiniui, o gatvės gyvenimą pažįstančiam, elgesio normas laužančiam, prieš mokyklose egzistuojančią sistemą protestuojančiam asmeniui.

Muziejaus edukatorius turėtų padėti susivokti tikrųjų vertybių hierarchijoje, nepažeisdamas paauglių savigarbos ir augančios nepriklausomybės. Pasitelkiant menininkų kūrybą, galima vaizdžiai ir motyvuotai gilintis į gėrio ir blogio problemas, spręsti konfliktines situacijas, paliesti ypač aktualią meilės, jausmų pasaulio sferą. Paaugliai turi žinoti, kad jų idėjos bus išklausytos ir gerbiamos, ir tik tada požiūris į muziejų taps pozityvus.

Išklausius visus seminare skaitytus pranešimus, galima pakoreguoti struktūrinį lektorių paskirstymą į vaikų ir paauglių dienas. Mano nuomone, Annos Bowman, Kaijos Kaitavuori, Minnos Turtiainen ir Justės Kisieliūtės teorinė medžiaga ir praktiniai užsiėmimai

labiau pasiteisina, kai juos aptari tikslinėje paauglių grupėje, nei vaikų amžiaus kategorijoje. Apskritai, jau paminėtų lektorių iš „vaikų dienos“, o taip pat Aldonos Dapkutės, Violetos Jasevičiūtės, Radvilės Racėnaitės (iš paauglių dienos), edukacinėms programoms būdingas bendras bruožas,- tam tikras lankstumas, nes nėra griežtai apibrėžtos žmonių, su kuriais dirbama, amžiaus ribos. Kitaip tariant, egzistuoja tam tikra „atsarginė“ erdvė ir galimybės persiorientavimui, žaibiškam situacijos įvertinimui, pritaikymui skirtingiems interesantų poreikiams, kurie nulemia ir bendravimo pobūdį. Žinoma, tokia metodika atitinkamai reikalauja iš edukatoriaus universalių gebėjimų – darbo su įvairaus amžiaus žmonėmis patirties bei tam tikro improvizacinio talento. Pavyzdžiui, A. Bowman nedviprasmiškai teigia, kad iš viso „negalima žmonių skirstyti į kategorijas“ (nebent pagal finansavimo programą), nes, jos manymu, „procesas turi būti integralus“. Savo pranešimu A. Bowman klausia, „ar mes esame inkliuzyvūs ar integralūs, ar skirdami dėmesį vienam asmeniui, padedame kitam“. Inkliuzyvumas tik įžanga į integraciją, kuriai Jorkšyro skulptūrų parke skiriamas pagrindinis dėmesys. Šiame muziejuje vienu metu vienodai gerai jaučiasi ir vaikas, ir suaugęs, dirbama ir su sveikais, ir neįgaliais žmonėmis, arba sergančiais AIDS, kaliniais ir pabėgėliais iš „trečiojo pasaulio šalių“. Programų vykdymui kviečiami ne tik dailininkai, aktoriai, bet ir kitų sričių specialistai, pvz. ornitologas. Studentai mėnesį ir ilgiau gali gyventi parke ir dirbti kartu su profesionaliu menininku. Meno suvokimui pasitelkiamas ne tik įprastas žiūros metodas, bet ir muzika, šokis, kūno plastika. Neregiai arba žmonės su fizine negalia gali važinėti ratukais ir liesti kūrinius, užuosti ir čiupinėti krūmus, augalus. Kadangi Jorkšyro skulptūros parkas savo specifika beveik nesiskiria nuo Europos parko, kai kurią britų patirtį galima būtų pritaikyti ir Lietuvoje.

Kiasmos šiuolaikinio meno muziejaus edukatoriai garsėja tuo, jog turi „muziejų ant ratų“. Kitaip tariant, suomiais atsižvelgdami į pakitusius, labiau modernius muziejaus interesus, plečia mokymosi aplinkas, pasitelkdami formalų, neformalų ir informalių mokymosi būdą, aprūpindami kaip galima platesnę auditoriją tiek muziejaus viduje, tiek išorėje. Muziejus ant ratų – tai autobusiukas, pakrautas šiuolaikinio meno pavyzdžiais, du kartus per savaitę važiuojantis į mokyklas. Tokio apsilankymo metu, edukatoriai perima iš mokytojų pamokų tvarkaraštį ir per meno prizmę praveda matematikos, biologijos, istorijos ir kitų disciplinų pamokas. Tokiu būdu užmezgami tampresni ryšiai su publika, ugdoma potenciali muziejų lankytojų auditorija, formuojamas mokinių (paauglių) teigiamas požiūris į muziejų.

Lektorių iš Kiasmos šiuolaikinio meno muziejaus pranešimas savo pobūdžiu labiau panėšėjo į praktinį užsiėmimą, nes, skirtingai nuo kitų, buvo skirtas ne tik klausymui, bet ir aktyviam auditorijos dalyvavimui. Seminaro dalyvių reakcija patvirtino mano aukščiau

išdėstytus pastebėjimus apie dalies programų universalumą, nes suomių prisistatymas vienodai gali būti įdomus tiek paaugliams, tiek suaugusiems žmonėms. Naudojama metodika vaizdžiai pademonstravo, kaip galima originaliai meną jungti su biologija. Pradėjusios savo „pamoką“ mokykliniu skambučiu, pranešėjos pateikė didžiulį spalvotą plakatą su gražia pelėda, perspėdamos, jog tai nykstanti gyvūnų rūšis, kurią reikia saugoti. Po to per dailininkų sukurtus kūrinius pademonstravo, kokias asociacijas gali sukelti šis gyvūnas, kaip įvairiai jis gali būti traktuojamas šiuolaikinių menininkų kūryboje, atskleidė simbolines prasmes, siejamas su pelėda. Pabaigoje, visų dėžiuogiui, reikėjo atpažinti įgarsintą tikrąjį pelėdos ūbavimą nuo netikrų garsų ir dar visiems pabandyti paūbauti pelėdos balsu. Neliko nepastebėtas ir edukatorių artistiškas, ekspresyvumas, gebėjimas „valdyti“ auditoriją. Neabejoju, kad po tokios pamokos mokinių požiūris į gamtą ir meną gali įgyti gilesnę prasmę..

Kiasmos muziejaus edukaciniame darbe dominuoja probleminės sritys, kurios svarbiausios ir M. K. Čiurlionio dailės muziejaus edukatoriams. Tai pati gausiausia, sudėtingiausia mokinių iš vidurinių mokyklų auditorija. Dirbant su šiuo kontingentu, išryškėja meninio ugdymo bendrojo lavinimo mokyklose spragos, tam tikros „baltos dėmės“, kurios vis dar kontrastuoja su optimistiškomis švietimo reformos prognozėmis Lietuvoje.

V Būdienė straipsnyje „Kai kurie sisteminių švietimo pokyčių aspektai“, teigia : „Daugelyje Europos šalių švietimo reforma demokratiškumo link vyko 7 – 8 dešimtmetyje. Prie to prisidėjo UNESCO inicijuojamas judėjimas „Švietimas visiems“. Šiuo metu esminės reformos vyksta Japonijoje, Rusijoje, Vokietijoje, Norvegijoje, prieinama prie mokymo sistemų, kuriose visai kitoks mokomojo dalyko, mokinio (kaip ugdymo centro) ir mokytojo (kaip bendradarbio, pagalbininko) vaidmuo ugdymo procese, lankstesnė mokymo sistema – ji grindžiama srautiniais ir profilineis kursais, dėstymo metodika rengiama atsižvelgus į psichologinius vaikų amžiaus tarpsnių ypatumus ir įgimtus suvokimo gebėjimus ir poreikius“⁴. Toliau straipsnio autorė pabrėžia mokytojo vaidmens kaitos būtinybę šiuolaikinėje mokykloje: „Uolus vykdytojas turėtų tapti kūrybingu, laisvu individualiai ir su mokyklos komanda planuojančiu ugdomąją veiklą, socialiai atsakingu profesionalu, kuris ne tik moko, bet ir mokosi visą gyvenimą.“⁵ Galėčiau tik pritarti tokiai siekiamybei, deja, šiandien mokyklose reali situacija (konkrečiai meninio ugdymo srityje) vis dar toli nuo idealistinės sampratos. Bendraujant su mokytojais neoficialioje aplinkoje, išryškėja kur kas

⁴ Būdienė V. Kai kurie sisteminių švietimo pokyčių aspektai // Švietimo reforma ir mokytojų rengimas. III tarptautinės mokslinės konferencijos medžiaga, III t. Vilnius, 1997, p.88.

⁵ Ten pat, p.88.

proziškesnis vaizdas. Daugelyje mokyklų dailės disciplinos mokytojo statusas žemesnis nei tarkim istorijos, matematikos, ar anglų kalbos specialisto. Piešimo mokytojai neaprūpinti specialiais kabinetais, metodine medžiaga. Norint atvesti vaikus į muziejų, tenka konfliktuoti su mokyklos vadovybe, derintis su kitais mokytojais, nes vaikai nespėja grįžti į pamokas, o transporto, kuris atvežtų vaikus į muziejų, mokyklos neturi. Dailė dėstoma tik vieną kartą per savaitę, ir, nors vaikai supažindinami (pagal galimybę) su įvairių dailės šakų technikomis, teorijai nelieta laiko. Meno istorija pradama dėstyti tik nuo 9 – 10 klasės, arba pirmose gimnazijos klasėse. Todėl vaikai nesugeba atsakyti į klausimą, kas yra vaizduojamoji ir taikomoji dailė, o paprašius išvardyti žinomus menininkus, geriausiu atveju pamini Rafaelį, Mikelandželą, van Gogą, Pikasą ir Čiurlionį. Kadangi meno istoriją mokyklose dėsto ne specialistai, o piešimo mokytojai, jiems patiems sunku susigaudyti šiuolaikinio meno procesuose, nes šios srities vadovėlių, galima sakyti, nėra. Ir nors Danijos, Suomijos, Švedijos mokyklų pavyzdžiu Lietuvoje jau prigyja projektų metodo taikymo praktika, t.y. organizuojami įvairūs koncertai, vaidinimai, meno akcijos, kultūros ir meno savaitės, visa tai neatstoja planingo, sisteminio dailės ugdymo reikšmės vaiko mokymosi procese. Būtent šią mokymo grandį mokyklose reikėtų tobulinti, nepriskiriant jai „pelenės“ vaidmens pradėtoje vykdyti švietimo sistemos reformoje.

Tokiame kontekste muziejaus vaidmuo itin svarbus, nes jame dirbantys menotyrininkai ir dailininkai bando užpildyti spragas rengdami šiuolaikinio meno parodas, organizuodami seminarus mokytojams. Nacionaliniame M. K. Čiurlionio dailės muziejuje edukacinės programos pradėtos rengti nuo 1995 metų, o edukaciniai šiuolaikinio meno projektai nuo 1997 metų.

Paroda „Menas + Menas bendrauti. Tapyba.“, kurią pristačiau seminare, yra tęstinis projektas, prasidėjęs prieš septynerius metus, skirtas šiuolaikinio meno sklaidai visuomenėje, kasmet pristatant vis kitą meno rūšį, žanrus bei naujausias tendencijas. Nuo įprastinių parodų jis skiriasi tuo, jog yra edukacinis, pritaikytas vaikams (paaugliams ir jaunimui). Pagrindinis skiriamasis šio projekto bruožas - komunikatyvinė funkcija, pasyvų žiūrovą paverčiant aktyviu dalyviu, suteikiant galimybę dalyvauti kūrybiniame procese, netgi tapti menininkų bendraautoriumi. Toks metodas pateisino visus lūkesčius ir įvairaus amžiaus žmonių poreikius. Kadangi pranešime koncentravau dėmesį į projekto „Menas + Menas bendrauti. Tapyba“ koncepciją, išsamiau apsistosis ties metodika, kurios išdėstymas galėtų būti naudingas kuratoriams, ketinantiems pasinaudoti panašia edukacijos forma. Projekto paruošimui ir sėkmingam jo realizavimui reikia metų laiko. Tokią laiko trukmę iš dalies lemia Lietuvoje egzistuojanti rėmimo tvarka, nes lapkričio mėnesį pristačius projektus Kultūros ar

Švietimo ministerijai, lėšos, jeigu jos išvis būna skiriamos, projekto organizatorius pasiekia tik prasidėjus kitai vasarai. Be to, nemažai laiko pareikalauja renginio koncepcijos kūrimas, po to viso projekto rašymas į specialius blankus, būsimų dalyvių atranka, jų idėjų, eskizų koregavimas, reklamos ruošimas (anonsai, afišos, plakatai, kvietimai, anotacija). Visa tai yra kuratoriaus kompetencijoje. Svarbu užtikrinti tinkamą parodos įrangą, technines bei ūkines sąlygas, už kurias atsakingas organizatorius.

Projektų rengime neretai prireikia ir koordinatoriaus paslaugų, kuris derina veiksmus tarp lietuvių ir užsienio menininkų, vertėjauja ir panašiai. Atidarius parodą, būtina užtikrinti produktyvų edukacinį darbą su lankytojais, tiek laiko, kiek veikia paroda. Parodoje „Menas + Menas bendrauti“. Tapyba“ su žiūrovais buvo dirbama kasdien, net ir poilsio dienomis nuo 11 iki 18 valandos. Šeštadieniais ir sekmadieniais kvietėme šeimas – tėvus su vaikais, senelius su anūkais, o darbo dienomis aptarnavome srautus mokinių iš mokyklų. Orientuodamiesi į vaikų amžių, keitėme veiklos pobūdį. Mažus vaikučius stengėmės sudominti tokiais eksponatais, prie kurių jie galėjo žaisti, piešti, dėlioti. Paaugliams ir jaunimui pristatėme menininkų darbus, padėjome įsigilinti į kūrinių idėjinę ir plastinę sąrangą, akcentuodami skirtumus tarp modernistinės ir postmodernistinės raiškos. Po to paaugliai savo nuožiūra rinkosi veiklos barą, muzikavo, tapė, kūrė tekstus, konstravo ir patys komentavo savo kūrinius. Aptarimai išsivystydavo į diskusijų formą, o tai suartinavo visus dalyvius, skatino abipusį bendravimą. Rinkomės demokratišką, kolegišką komunikavimo formą, jokių būdu nepabrėždami savo kaip mokytojo ar auklėtojo vaidmens. Pasijutę laisvi, nemoralizuojami ir nemokomi, mokiniai labai greitai pasinėrė į bendrą kūrybinį šurmulį, atskleisdami stebėtinus kūrybinius sugebėjimus. Kai kurie nepabijoję išsipasokoti savo rūpesčius, problemas šeimoje, komplikuotus santykius su tėvais ir t.t. Pastebėjome, kad daugelis vaikų, prisijungę prie kitos klasės mokinių, ateidavo į parodą antrą ar trečią kartą arba nelydimi auklėtojo, pasibaigus pamokoms.

Komunikatyvumą akcentuoja ir mano praktinis užsiėmimas, prarastas Europos parke. Pranešimas ir video filme rodyta medžiaga apėmė šiuolaikinio meno ir jo sklaidos barus, todėl siekiau išlaikyti užimamų pozicijų stilistiką. Pademonstruotas meninis vyksmas savo pobūdžiu atitiko akcijos žanrą. Kadangi paaugliai nebuvo iš anksto teoriškai paruošti (stigo laiko susipažinimui), teko viską atlikti ekspromtu, tačiau veiksmo vietą apgalvojau iš anksto, nes akcijos įvydymui buvo svarbus kontekstas. Viena skulptūra, šalia kurios vyko akcija, vadinosi „Žemė, vanduo ir vėjas“, kita – „Dangaus skliautas“. Tokios abstrakčios sąvokos, žyminčios žemės sandarą bei įvairias stichijas inspiravo pavadinimą „Žvaigždžių takas“. Trumpai paaiškinusi akcijos dalyviams savo inspiracijas, pasiūliau iš netoliese

esančios malkų rietuvės ant žalios vejų spirale išdėlioti „žvaigždes“, t.y. kūrinį, kuris atitinka Žemės meno reikalavimus, kai veiksmas vyksta natūralioje gamtoje, o meninės priemonės – mediena ir žolė. Paaugliai noriai įsitraukė į meninį žaidimą. Išdėliojus ant žolės „eksponatą“, pakviečiau vaikus (o taip pat ir žiūrovus) vorele, uždėjus vieni kitiems rankas ant pečių, įžengti į objektą. Ritmiškai kas žingsnis kartodami žodžius „aš esu“, priėjome žvaigždžių tako vidurį – „visatos epicentrą“. Tada atsigręžę į žiūrovus, sustoję ratu ir sušukę „aš atėjau“, pasiekėme kulminacinį tašką. Nors akcija truko apie 15 minučių, ji sulydė savyje net keletą postmodernizmui būdingų reiškinių – Žemės meną, performansą, minimalizmą ir konceptualizmą.

Justės Kisieliūtės bei menininkų Arvydo Baltrūno ir Lino Liandzbergio praktiniai užsiėmimai taip pat atstovavo postmodernistinio meno pozicijas. Akcijos dominante J. Kisieliūtė pasirinko įžymų Deniso Oppenheimo skulptūrinį objektą „Krėslas-baseinas“, panaudodama garsaus pasaulyje Žemės meno atstovo Christo Javačevų pastatų, tiltų, medžių, salų įvyniojimo į audeklą pavyzdį: grupė paauglių, ištapę dažais ilgas audeklo juostas, apdangstė jomis D. Oppenheimo kūrinį, tarsi pripildė jį tapyba, tokiu būdu pabrėždami šių dienų menui būdingą menų susiliejo tendenciją, tarpdisciplininį charakterį.

A. Baltrūno ir L. Liandzbergio vadovaujami vaikai savo kūrybines idėjas realizavo per objekto meną. Inspiruoti Europos parke esančios Tei Kobayashi skulptūros, skirtos Marijos Gimbutienės atminimui, jaunieji menininkai iš *papier mâché* pagamintų spalvotų rutulių sunėrė vertikalų kūrinį ir pastatė jį parke, įsiamžinę (nors ir laikinai) šalia kitų skulptorių.

Kad edukacijos baruose dar toli gražu neišnaudotos visos galimybės, įrodė Radvilė Racėnaitė, pateikusi originalų ir itin aktualų paauglių ir jaunimo užimtumo, laiko praleidimo būdą, panaudojusi tam unikalią Velnių muziejaus aplinką. Neseniai pradėti rengti Welnuwų ciklo renginiai – tai kameriniai, įvairias menines raiškos formas apjungiantys vienkartiniai projektai. Jų metu pristatomi nekomercinės muzikos atstovai, reprezentuojantys vadinamąją „tamsiąją“ (darkwave) alternatyviosios muzikos stilišką. Šiuose renginiuose vyrauja tarpdisciplininiai menai, jungiamos įvairios meno rūšys: muzika, vaidyba, instaliacijos, video menas, objektai ir t.t. Ypatingai proteguojama teminė kryptis – meninės interpretacijos lietuvių etninių tradicijų kontekste. Ieškodami kontaktų su pakankamai nihilistiškai nusiteikusiais underground'o kultūros atstovais, pasitelkę tam tikrą kodavimo sistemą, pritaiko paaugliams ir jaunuoliams imponuojančias dekoracijas, aprangos stilišką. Pavyzdžiui, vieno renginio reprezentacijai buvo pakviesti roko grupės „Mano juodoji sesuo“ muzikantai. Atitinkamai parinkti ir vakaro vedančiųjų rūbai, makijažas. Visa tai kūrė

paslaptinę, kiek mistišką atmosferą, o tai iš karto teigiamai paveikė žiūrovus, mažino įtampą, atpalaidavo jausmus. Identifikavęsi su aplinka paaugliai ir jaunuoliai giliau įsisavino meninio renginio erdvę, noriai priėmė ir jiems naują, netikėtą informaciją.

Seminaro medžiagą galima būtų analizuoti ir psichologijos aspektu. Į šią temą gilinasi menotyrininkė Aldona Dapkutė, tad pasiremama jos pranešimu, pabandysiu pailustruoti, kokie meninių priemonių būdai efektyviausiai veikia paauglių sąmonės ir elgesio bruožus.

A. Dapkutė, įsitikinusi, jog „dailės istorija ir meno pažinimas negali būti atsietas nuo paauglio psichologinių poreikių, jo gyvenimo aktualijų ir patyrimo“. Jos manymu, dailės pažinimą galima praturtinti dailės terapijos metodais.

Menotyrininkė išskiria tokias kategorijas kaip tiesioginis sąlytis su menu, identifikacijos poreikis, proceso, o ne rezultato vaidmuo, spontaniškumas ir kinestetinis aktyvumas. Ugdymo procesas turi žadinti asmeninius suvokėjų išgyvenimus, atitikti paauglių moralines estetines nuostatas, pabrėžti asmeninį reikšmingumą. Perėjus kūrinio pažinimo etapus, svarbus apibendrinimo, interpretacijų momentas. Apibrėždama meno specifiką, pranešėja teigia, jog psichofizinius paauglio sąmonės ir elgesio motyvus lemia tokie meninio ugdymo metodai, kurie remiasi siurprizu, netikėtumu, šventiškumu, susižavėjimu, neordinarumu.

Apžvelgus visus paauglių dienių skirtus pranešimus bei įvertinus praktines užduotis, galima daryti išvadą, jog visi edukatoriai tam tikra prasme yra terapeutai, nes jų naudojami darbo metodai pakankamai jautriai koordinuoti ir orientuoti į paauglio psichologiją, elgesio normas. Pagrindinis, visų dažniausiai praktikuojamas būdas – paauglio įtraukimas į kūrybinę veiklą, toliau akcentuojamas komunikatyvumas, nuoširdus bendravimas, demokratiškas žinių pateikimo būdas (nesureikšminant vadovo vaidmens), suteikiama laisvė rinktis, drąsiai reikšti mintis, išsakomas pasitikėjimas paaugliu. Didelis vaidmuo skiriamas originalumui, plačiai naudojamos šiuolaikinio meno galimybės, tokios kaip akcija, performansas, o tai paaugliams atveria naujus meno pažinimo horizontus. Daugumoje projektai skatina improvizacinę laisvę, yra ne statiški, bet judrūs. Neapsiribojama kuria nors viena meno šaka, bet pateikiama sintetinė daugiasluoksnė meninė erdvė, kurioje paauglys gali identifikuotis su jam labiau rūpima, suprantama sritimi. Taigi galima teigti, jog visi savo darbą pristatę seminaro dalyviai glaudžiai sieja išorinį dailės ugdymą (mokymą) su vidinio vaiko pasaulio procesais (terapija). Akivaizdu ir tai, kad nebijoma eksperimentuoti, siekiama rasti tokias priemones, kurios sudomintų paauglį ar jaunuolį. Stengiamasi reaguoti į nuolat kintančią socialinę situaciją, paauglių reikmes, žavėjimosi sritis ir net madas. Taip pat, verta

pastebėti, kad tinkamos edukatorių pastangos deramai ir įvertinamos. Jeigu meno dėka pavyksta užmegzti draugiškus, abipusiu pasitikėjimu paremtus santykius, visada susilaukiama nuoširdžios padėkos ir teigiamo darbo įvertinimo.

4. Suaugusių žmonių švietimas

Pasikeitusi mūsų visuomenė ir jos vertybių sistema, kartu su senėjančia populiacija sukūrė kitokį supratimą apie mokymąsi ir vystymąsi suaugusiųjų gyvenime. Suaugusiųjų mokymasis skiriasi nuo vaikų. Jeigu vaikų patirtis yra išorinė (tai kažkas, kas jiems atsitinka), tai suaugusiųjų asmeninė patirtis apibrėžia jų individualumą. Medžiaga, kurią suaugusieji įsisavina, jie vertina per istorijos ir savo potyrių prizmę. Brandaus amžiaus žmonėms edukacija yra nepriklausomas ir asmeninis pasirinkimas. Tai reiklūs ir žinantys, ko nori, žmonės. Jiems gali būti įdomios tokios temos, kurios susietos su išgyventais jausmais ir įgyta patirtimi, emocionaliai stimuliuoja, žadina malonius prisiminimus. Netikėtai, be pasiruošimo atsidūręs kokioje nors avangardinėje parodoje ar renginyje, pagyvenęs žmogus gali patirti stresą, supykti ar susijaudinti. Dažnai lankytojas šiuolaikinio meno parodoje apipila klausimais, stebisi, kad tai, ką mato, vadinama menu. Tokiu atveju, būtina mandagiai ir kuo aiškiau išdėstyti savo poziciją, stengtis rasti tokios sąlyčio taškus, kurie, jei ir ne visiškai, bet nors iš dalies patenkintų žiūrovo poreikius ir nuramintų aistras. Kiti senyvo amžiaus žmonės, atvirkščiai, – demonstruoja ekstraordinarų mąstymą, žaismingai priima naujoves ir nori kuo daugiau sužinoti iš tos srities, kuri jiems nesuprantama. Taigi, vienodų asmenybių nėra, ir būtina įsiklausyti į kiekvieno individo poreikius.

Suaugusiųjų žmonių švietimas Lietuvoje, galima sakyti, pačių suaugusiųjų reikalas. Pagyvenęs žmogus neturi finansinių galimybių keliauti, lankyti įžymias vietas, mėgautis kurortuose ar gydyklose, ramiai leisti laiką jaukiose kavinėse. Senyvas, bet pakankamai gyvybingas ir sveikas žmogus su baime laukia pensijos, nes žino, kad taps visuomenei nereikalingu elementu. Nesulaukdam dėmesio iš muziejų ar kitų kultūros įstaigų, žmonės savo iniciatyva buriasi į organizacijas, klubus, draugijas, ieško tokių laisvalaikio praleidimo formų, kur galėtų psichologiškai komfortabiliai jaustis, šviestis, dalintis savo žiniomis ir pomėgiais. Toks pavyzdys yra Trečiojo amžiaus universitetas, įsikūręs 1995 metais. Jis vienija 5 tūkstančius žmonių visoje Lietuvoje. Universitetą lanko aktyvūs, visuomenine veikla užsiimantys, bet jau nedirbantys žmonės. Iki pensijos buvę įvairių sričių specialistai, vadovaudamiesi mokymosi visą gyvenimą idėja, universitete jie skaito vieni kitiems paskaitas, mokosi kalbų, gilinasi į verslo žinias. Viename fakultete tas pats asmuo gali būti dekanu, o kitame – studentu. Kartu šie žmonės švenčia asmenines ir valstybines šventes, susibūrę į ansamblių dainuoja dainas, o turintys gabumų dailei rengia meninių rankdarbių parodas. Trečiojo amžiaus narių koncertą ir parodą turėjome galimybę stebėti Europos parke seminario metu.

Žinant, kad Lietuvos muziejai negali pasigirti edukacinėmis programomis pagyvenusiems žmonėms, itin buvo malonu išgirsti, jog Lietuvos Technikos biblioteka nuo 2002 metų dalyvauja tarptautiniame projekte Socrates Grundtvig-2 „Mokymo trikampiai“. Nijolė Popovienė, supažindinusi seminaro dalyvius su šios programos tikslais ir partnerių – austrų, graikų, italų, norvegų, suomių bei islandų patirtimi, pristatė kartu su Lietuvos Dailės muziejumi parengtą edukacinę programą „Laiko atspindžiai. Vienos gatvės istorija“. Projekto metodiką sudarė informacijos paieška bibliotekų fonduose, faktų rinkimas šv. Ignoto gatvės istorijai, interviu su buvusiais ir dabartiniais gatvės gyventojais, paskaitos apie tapybą ir fotografiją, istorinių dokumentų, fotografijos paroda Technikos bibliotekoje, tapybos darbų kūrimas ir jų eksponavimas šv. Ignoto gatvėje. Ši italų pavyzdžiu parengta programa atitinka pagyvenusių žmonių interesus ir gali būti sėkmingai vystoma įvairiais rakursais muziejuose, nes nėra nieko mielesnio senatvėje už šeimos fotografijų albumą, saugantį viso gyvenimo prisiminimus, jaunystės žavesį, istorijos fragmentus. Manau, kad N. Popovienės pranešimas paskatins muziejų edukatorius atkreipti dėmesį ir į pagyvenusių žmonių interesus, nes visuomenė pilnavertė tik tada, kai vienodu pajėgumu funkcionuoja visos jos grandys.

5. Meninis ugdymas ir neįgalus asmuo

Stebint neįgalių žmonių integracijos procesus šiuolaikinėje visuomenėje, išryškėja tam tikri teigiami poslinkiai, tačiau jie nepakankami, nesistemiški, neapima visų probleminių sričių. Dar pernelyg didelis procentas žmonių Lietuvoje turinčių vienaip ar kitaip pasireiškiančių psichikos sutrikimų, polinkį į depresiją ar žalingus įpročius. Santvarkos virsmas, kartu su svaiginančiu laisvės pojūčiu, atnešė ir nemažai sumaišties. Ne visi Lietuvos gyventojai sugebėjo susiorientuoti pakitusioje situacijoje, prisitaikyti prie rinkos ekonomikos sąlygų, naujos vertybinės sistemos. Todėl neretai kyla klausimas, kas yra neįgalus, ar žmogus sėdintis ratukuose, bet pilnavertiškai dalyvaujantis visuomenės gyvenime, ar jaunuolis, turintis rankas ir kojas, bet nė dienos negalintis išgyventi be narkotikų dozės. Vertinant situaciją šiuo socialiniu aspektu, akivaizdu, jog neįgalių žmonių problemų sprendimui šiandien Lietuvoje dar ne pats palankiausias metas. Tik sustiprėjus ekonomikai ir sveikstant pačiai visuomenei, atsiras poreikis ir didesnės galimybės jautriau vertinti neįgalaus žmogaus poreikius. Kad jau šiandien galima savo jėgomis, nelaukiant nei palankaus visuomenės nusiteikimo, nei investicijų sėkmingai dirbti ir bendrauti su neįgaliais žmonėmis, įrodė teoriniai ir praktiniai seminario dalyvių darbai.

Visuose pranešimuose iškeliamas meno vaidmuo, kaip itin veiksmingas neįgaliųjų integracinių procesų faktorius.

Lektorė Audra Brazauskaitė pateikė istorinį temos nagrinėjimo variantą, apžvelgdama neįgalaus asmens santykį su modernistiniu ir postmodernistiniu menu, bei atskleidė kaip šiame kontekste kito požiūris į psichikos negalią turinčius ligonius nuo XVIII a. iki mūsų dienų. Medžiagoje gausu įdomių faktų, kurie leidžia prieiti išvados, kad modernistai pirmieji suvokė, jog protiškai atsilikęs žmogus turi tai, ko neturi normalios psichikos pilietis, o būtent absoliučią vidinę laisvę, nevaržomą jokių taisyklių ar kanonų. Nuolat ieškodami tikrų išgyvenimų, autentiškumo, šviežių išpūdžių, dailininkai domėjosi Afrikos tautų menu, žavėjosi vaikų piešiniais, spontaniškais psichinių ligonių kūriniais. Jean Dubuffet 1940 m. ėmė kolekcionuoti psichinių ligonių kūrinius, netgi imituoti jų darbus. Dubuffet įtakojo kitų menininkų pasaulėžiūrą, netgi paskatino juos dirbti dailės terapijos srityje.

Meninė akcija, kurią pravedė A. Brazauskaitė kartu su cerebriniu paralyžiumi sergančiais vaikais, pademonstravo aukštą profesinį edukatorės pasiruošimą ir kūrybingą bei subtilų teorijos pritaikymą neįgalių žmonių gyvenime.

Meno terapijos galia bei jos pritaikymo neįgaliųjų meniniame ugdyme patirtimi seminare dalinosi Erika Adamonytė ir Rima Mockienė. Dailės terapija – nauja, bet sparčiai besivystanti disciplina. Vis labiau domimasi dailės terapijos galimybėmis, dažnėja jos pritaikymas įvairiose srityse. „Dailės terapija, tai procesas, kuris atsiranda santykyje tarp kliento meninio kūrinio ir dailės terapeuto“⁶, teigia A. Brazauskaitė, tačiau šios srities žinovai vis dar neturi vieningo požiūrio į dailės terapiją. Lietuvoje šios srities specialistai nerengiami, bet edukatorių darbai liudija, jog daugelis taiko ją praktiškai dirbdami su įvairaus amžiaus žmonėmis. Verta žinoti, jog dailės ir terapijos tikslai yra skirtingi. Meninė veikla, nors ir turi tam tikrą gydomųjų savybių (atpalaiduoja jausmus, atstato emocinę pusiausvyrą, atlieka katarsio funkciją), orientuota į gerą meno kūrinį, o psichoterapija (arba terapija) taikoma sutrikusios žmogaus psichikos gydymui. Ginčų objektu yra ir nuomonė apie tai, kas gali būti meno terapijos specialistu, dailininkas ar gydytojas, kokius mokslus reikia išėti žmogui, norinčiam būti psichoterapeutu – dailės, psichologijos ar psichoterapijos. Tokių klausimų pagrįstumą sustiprino ir E. Adamonytės skaitytas pranešimas. Kilo abejonių, ar nebūdamas dailės srities specialistu, psichoterapeutas gali teisingai analizuoti vaiko kūrinį, jo piešinio struktūrą, stilistiką, spalvų simboliką. Jeigu vaiko piešinyje vyrauja juoda spalva, gal tai nereiškia, kad jam liūdna, o atvirkščiai, toks kūrinys dekoratyvus, juoda pabrėžia kitus spalvinius derinius. E. Adamonytė teigia, jog „mokyklinio amžiaus sutrikimų turintys vaikai piešia netvarkingus, izoliuotus <...> ir nieko nevaizduojančius elementus. Jie padrikai išbarstyti popieriaus lape ir neprimena jokio realaus vaizdo.“ Lieka neaišku, kaip lektorė supranta tvarką vaiko kūrinyje, ar tai reiškia, kad jame gėlė būtinai turi būti panaši į gėlę, o medis žalios spalvos, ir kodėl tie padrikai išbarstyti elementai turi priminti realų vaizdą. Gal šis vaikas sukūrė Ž. Miro vertą abstrakciją, bet psichoterapeutas to nesugeba įvertinti.

Neabejotina, kad dailės terapija yra veiksminga ir efektyvi meniniame ugdyme. Tai įrodė ir seminaro dalyvių pasirodymai. Apskritai, galima tik džiaugtis, kad daugėja žmonių, besidominčių šia sritimi ir gebančių dailės terapiją taikyti ir neįgaliųjų asmenų gydymui. Tačiau taip pat akivaizdu, jog ši sritis dar kelia daugybę klausimų, atvira diskusijoms ir tolesniems tyrinėjimams.

Neregių edukacijos specifikai buvo skirtas tik vienas - Nidetos Jaročienės pranešimas. Lektorė pristatė 2000 metais į Vinius dailės muziejų atvežtą parodą „Gamtos pajautimas su Sezanu“, skirtą neregiam, ir papasakojo, kaip dirbo joje su vaikais. Parodą kuravo ir organizavo Francoise Reynette, 1995 m. įkūrusi Paryžiuje „Artesens“ organizaciją,

⁶ Brazauskaitė A. Vaikų dailės terapinis aspektas. Vilnius: Gimtasis žodis, 2004, p. 4.

kuri vėliau persikėlė į Aix en Provence Prancūzijos pietuose. Parodoje ant molbertų buvo pastatyta 12 Sezano kūrinių reprodukcijų, o prie jų įtaisytos dėžės su įvairiais daiktais, pvz, prie reprodukcijos, vaizduojančios naturmortą – muliažiniai vaisiai, o prie peizažo – įvairūs skaldos pavyzdžiai, akmenukai. Kitose dėželėse slypėjo įvairūs kvapai. Nors paroda sukėlė didelį susidomėjimą (neregiai pas mus nelepinami specialiai jiems skirtais renginiais), vis tik kai kurie jos aspektai kelia abejonių. Kadangi esu dariusi projektus akliesiems, iš patirties žinau, jog neregiumi būtina suteikti galimybę paliesti kūrinių, turiu omenyje – originalą, nes jie regi pirštų galiukais. Jei tokios galimybės nėra, galima pasitelkti kvapus, garsus, ir net skonio receptorius. Bet jau geriau aklajam vaizdžiai papasakoti apie menininko darbą arba leisti pačiam perskaityti Brailio raštu tekstą, negu siūlyti reprodukciją. Mano nuomone, kuriai pritarė ir kolegos menininkai, dalyvavę projektuose, skirtuose neregiumams, netgi neetiška vietoj originalaus kūrinių neregiumi pateikti surogatą. Prancūzų surengta paroda pasiteisintų, jei vietoj reprodukcijų ant molbertų būtų išdėlioti originalūs grafikos raižiniai, kurių paviršiuje galima užčiuopti įrėžimus, arba net tapybos darbai, turintys raiškia grubią faktūrą. Tokiu būdu neregiumiam parodos lankytojui būtų mažiau pameluota, gal būtų jo susilietimas su menu taptų tikresnis ir informatyvesnis. Kadangi seminare daugiau pavyzdžių apie specialias programas neregiumams nebuvo pateikta, tikslinga atkreipti dėmesį į kitą „Artesens“ parodą, taip pat prieš keletą metų atvežtą į Vilnių. Jos aptarimas gali padėti išvengti klaidų edukacinėje muziejų veikloje, rengiant užsiėmimus su neregiumais. Šiai parodai, kuri vadinosi „Nuo Lespiurgo Veneros iki Rodeno „Mąstytojo“, buvo pagamintos 12 skulptūrų kopijos iš dervos. Suprantama, kad kolegoms prancūzai negalėjo atvežti originalių skulptūrų ir leisti jų čiupinėti. Be to, skulptūros kopija vistiek geriau negu Sezano reprodukcija, bet nesuprantama, kodėl tos skulptūros buvo supjaustytos į dalis. Ponia F. Reynette aiškina, kad tokiu būdu siekta sustiprinti žaidimo elementą, kad neregys, rinkdamas atskiras dalis į vientisą formą, pasijustų lyg pats ją kuria. Tačiau glumina tas faktas, kad organizatoriai pamiršo skulptūros esmę – ji nedėliojama gabalais, o lipdoma. Rodeno „Mąstytojas“ - tai genialių jo proto, jausmų, meistriškai valdomų rankų rezultatas. Maigydamas molį, imdamas jį pirštais, menininkas sulipdė į skulptūrą visą savo aistrą. Kyla klausimas, kodėl išpūdė neregiumi sukėlė toks skulptūros pateikimas. Kadangi panašios problemos būdingos visiems muziejams, saugantiems klasikinius kūrinius, reikėtų ekspozicijose paruošti anotacijas Brailio raštu.

Dirbant ir ateityje su neregiumais, siūlyčiau labiau pasitikėti savo jėgomis, ir kurti projektus kartu su šiuolaikiniais menininkais, kurie eksponuotų kūrinius, skirtus lytėjimui. Tokią praktiką sėkmingai taiko M. K. Čiurlionio dailės muziejus (projektai „Šeštojo pojūčio beieškant“ ir „Dienos sapnai“ buvo pristatyti Europos parke vykusiame seminare 2003 m.). Be to, pravartu

pasinaudoti postmodernistinio meno teikiamais privalumais, nes Įvairios akcijos, performansai atveria kelius nuoširdžiam bendravimui, suartina Įvairaus amžiaus, socilinio statuso, skirtingų tautų ir nevienodų fizinių galimybių žmones.

Išvados

Europos parko vadovo Gintaro Karoso ir darbuotojų Ritos Jonkuvienės, Linos Karosienės ir Justės Kisieliūtės surengtas seminaras suteikė progą susipažinti su Baltijos jūros regiono muziejų edukacine veikla, problematika ir metodika, teorine medžiaga ir jos taikymu praktikoje.

Seminaro struktūra, paremta žmonių amžiaus skirtumais ir atskiru dėmesiu neįgaliųjų asmenų poreikiams, padėjo nuodugniai išigilinti kiekvienos srities specifiką ir atitinkamą edukacinių būdų taikymą.

Seminaras praplėtė muziejinės edukacijos sampratą ir geografiją, nes jame dalyvavo įvairios kultūros įstaigos ir organizacijos.

Išryškėjo stipriosios edukacinio darbo pusės ir tam tikros probleminės sritys: sėkmingiausiai dirbama su vaikais, paaugliais ir jaunimu, bet beveik neišvystytas darbas su pagyvenusiais žmonėmis, o programos neįgaliems asmenims yra proginio, fragmentinio pobūdžio. Čia ženklesnė specialių draugijų, organizacijų veikla.

Vertinga tai, kad bene pirmą kartą buvo išsamiau pristatyta dailės terapijos disciplina, kuria Lietuvoje vis labiau domimasi.

Seminare išsikristalizavo ir supratimas apie muziejaus pedagogo kaip asmenybės svarbą. Edukatorius turi būti ne tik puikus meno žinovas, savo srities specialistas, bet ir kūrybingas, komunikabilus, psichologo išvalgomis pasižymintis asmuo.

Edukacinė veikla nagrinėta per meno prizmę, jo galią ir efektyvumą, akcentuojant šiuolaikinio meno ypatybes kaip priemonę komunikatyvumui bei integraciniams procesams.

Tapo akivaizdu, jog nūdienos edukacijos samprata negali apsiriboti savos institucijos interesų rėmuose. Tik bendradarbiaujant, ieškant partnerių, atsiveria galimybės kokybiškam, produktyviam darbui, užtikrinančiam teigiamus rezultatus.

Galima teigti, jog Lietuvoje edukacinė veikla plečiasi, o reikšmė tolydžio auga. Didžiųjų miestų patirtį perima ir taiko atokiausi Lietuvos regionai, maži muziejai, bibliotekos, kultūros įstaigos, klubai.

Tokio pobūdžio seminarai – patirties pasidalinimo, profesinio tobulėjimo ir ateities perspektyvų prognozavimo mokykla.

Kadangi seminaro struktūra ir darbo kokybė atitiko aukštus europinius standartus, būtina, kad ši iniciatyva tęstųsi ir toliau, taptų tradiciniu kultūros įvykiu.

Bibliografijos sąrašas

1. Brazauskaitė A. Vaikų dailės terapinis aspektas. Vilnius: Gimtasis žodis, 2004.
2. Būdienė V. Kai kurie sisteminių švietimo pokyčių aspektai // Švietimo reforma ir mokytojų rengimas. III tarptautinės mokslinės konferencijos medžiaga, III t. Vilnius: 1997, p.87 – 90.
3. Dailė kaip terapija / Sud. T.Dalley. Vilnius: Apostrofa, 2004.
4. Jensen N. Children, teenagers and adults in museums: a developmental perspective//The educational role of the museum / Ed. E. Hooper – Greenhill, London and New York : Routledge, 1996, p.268 – 274.
5. Pažinti meną pojūčiais: tarptautinio seminaro medžiaga / Sud.D.Cidzikiene, Z. Juodkienė. Vilnius: Brailio spauda, 2000.
6. Šiaulytienė D. Projektų metodas meniniame ugdyme. Vilnius: Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos Švietimo aprūpinimo centras, 2001.
7. Tarptautinių žodžių žodynas / Sud. A. Bendorienė, V. Bogušienė, E. Dagytė ir kt. Vilnius : Alma littera, 2001, p.489.